

Політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку

УДК 32:338.45:620.9

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.19923760>

Вплив нафтової та газової залежності на конфігурацію насильства у державах із низьким рівнем демократизації

Андрушко Микола Романович,

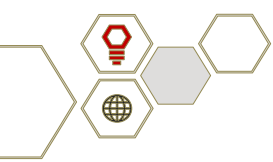
аспірант кафедри політології і міжнародних відносин,

Луганський національний університет імені Тараса Шевченка,

м. Лубни, Україна, <https://orcid.org/0009-0003-8274-2795>

Прийнято: 14.04.2026 | Опубліковано: 30.04.2026

Анотація: Актуальність дослідження зумовлена зростанням ролі енергетичних ресурсів у формуванні політичної влади та безпекових практик у державах із низьким рівнем демократизації, де нафтово-газова залежність визначає специфіку інституційного розвитку та застосування примусу. Досліджено вплив ресурсної ренти на трансформацію політичних режимів і конфігурацій насильства в сучасних умовах. **Метою статті** визначено здійснення комплексного аналізу впливу нафтової та газової залежності на формування і трансформацію конфігурацій насильства у державах із низьким рівнем демократизації. **Методи.** Застосовано загальнонаукові та спеціальні методи дослідження – аналіз, узагальнення, порівняння, системний підхід і елементи політико-економічного моделювання, що дозволило виявити взаємозв'язки між рівнем енергетичної залежності та характером застосування примусу. **Результати.** Виявлено, що зростання рентних доходів сприяє посиленню централізації влади, зниженню її підзвітності та інституціоналізації насильства як інструменту політичного управління.

Доведено, що конфігурації насильства набувають варіативного характеру – від централізованих репресивних до селективних і латентних форм, інтегрованих у механізми розподілу ресурсів і підтримання політичної стабільності. Обґрунтовано, що рівень енергетичної залежності визначає не лише інтенсивність, а й тип насильства, а також його спрямованість – внутрішню або зовнішню. **Висновки.** Встановлено ключові проблеми дослідження і регулювання насильства, зокрема відсутність уніфікованих підходів до його вимірювання, обмеженість емпіричних даних і складність ідентифікації причинно-наслідкових зв'язків. Узагальнено практичні підходи до мінімізації ризиків ескалації насильства, що передбачають підвищення прозорості управління ресурсами, посилення інституційного контролю та розвиток міжнародних механізмів стримування. Перспективи подальших досліджень пов'язані з розробленням методик оцінювання латентних форм насильства та аналізом впливу глобальних енергетичних трансформацій на політичні режими і безпекові практики.

Ключові слова: ресурсна рента, політичні режими, примус, державне управління, енергетична безпека, авторитарні системи, силові інститути, політична стабільність.

The impact of oil and gas dependence on the configuration of violence in low-democratization states

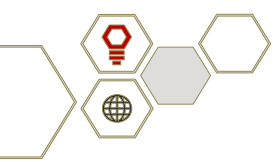
Mykola Andrushko,

PhD Student, Department of Political Science and International Relations,

Luhansk Taras Shevchenko National University,

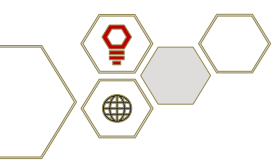
Lubny, Ukraine, <https://orcid.org/0009-0003-8274-2795>

Abstract: The relevance of the study is determined by the growing role of energy resources in shaping political power and security practices in low-

democratization states, where oil and gas dependence determines the specificity of institutional development and the use of coercion. The impact of resource rent on the transformation of political regimes and configurations of violence in contemporary conditions has been examined. The purpose of the article is defined as conducting a comprehensive analysis of the impact of oil and gas dependence on the formation and transformation of configurations of violence in low-democratization states. **Methods.** General scientific and specialized research methods have been applied – analysis, generalization, comparison, a systemic approach, and elements of political-economic modeling, which made it possible to identify the relationships between the level of energy dependence and the nature of coercion. **Results.** It has been revealed that the growth of rent revenues contributes to the strengthening of centralized power, a decline in accountability, and the institutionalization of violence as an instrument of political governance. It has been proven that configurations of violence acquire a variable character – from centralized repressive practices to selective and latent forms integrated into mechanisms of resource distribution and political stabilization. It has been substantiated that the level of energy dependence determines not only the intensity but also the type of violence, as well as its direction – internal or external. **Conclusions.** Key problems of studying and regulating violence have been identified, including the lack of unified approaches to its measurement, limited empirical data, and the complexity of establishing causal relationships. Practical approaches to minimizing the risks of violence escalation have been generalized, including enhancing transparency in resource governance, strengthening institutional control, and developing international deterrence mechanisms. Prospects for further research are associated with the development of methods for assessing latent forms of violence and analyzing the impact of global energy transformations on political regimes and security practices.

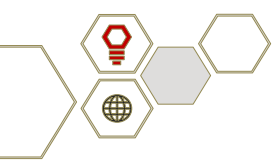
Keywords: resource rent, political regimes, coercion, public governance, energy security, authoritarian systems, security institutions, political stability.

Постановка проблеми Залежність значної групи держав від експорту нафти і газу формує специфічну конфігурацію влади, у межах якої рентні доходи підміняють інститути підзвітності та перерозподілу – що безпосередньо впливає на характер і інтенсивність насильства. У недемократичних політичних режимах така ресурсна база не лише знижує стимули до інституційної модернізації, а й трансформує логіку застосування примусу – від відкритої репресії до селективного, мережево організованого контролю, поєднаного з економічним патронатом і безпековими апаратами. Унаслідок цього насильство набуває гібридних форм, переплітаючись із політичними, економічними та кримінальними практиками – що ускладнює його ідентифікацію та оцінювання в межах класичних теоретичних підходів.

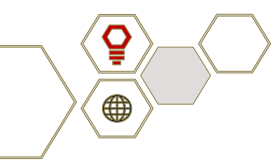
Наукова проблема полягає у відсутності узгодженої аналітичної рамки, здатної пояснити, яким чином саме енергетична рентна залежність модифікує конфігурації насильства в умовах низької демократизації, а також у недостатній інтеграції політичної економії ресурсів із дослідженнями безпеки та режимної динаміки. Практичний вимір проблеми пов'язаний із необхідністю розроблення інструментів оцінювання ризиків ескалації насильства – формування ефективних політик запобігання конфліктам і коригування міжнародних стратегій взаємодії з такими державами в умовах глобальної енергетичної нестабільності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Огляд сучасних досліджень засвідчує формування багатовимірного наукового підходу до інтерпретації впливу нафтової та газової залежності на конфігурацію насильства у державах із низьким рівнем демократизації, де поєднуються економічні, інституційні та безпекові аспекти. А. М. Тимчишин обґрунтовує доцільність використання криміналістичних даних для формування стратегій протидії воєнній агресії в енергетичному секторі, підкреслюючи, що ресурсна залежність посилює вразливість держав до силових сценаріїв впливу та гібридного тиску [1]. О. В. Баула та Д. І. Ружевич визначають структурні передумови інноваційного

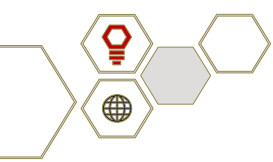
розвитку нафтогазової галузі України, водночас вказуючи на ризики інституційної інерції та концентрації рентних потоків, що можуть відтворювати асиметрії влади і сприяти латентним формам примусу [2]. М. Каплін та співавтори, розробляючи математичні моделі прогнозування видобутку вуглеводнів, опосередковано демонструють, що контроль над ресурсною базою формує довгострокові економічні залежності, які в умовах слабких інститутів можуть трансформуватися у механізми силового перерозподілу [3]. Р. Турецький аналізує вплив української кризи на європейський нафтогазовий ринок, доводячи, що енергетична залежність виступає каталізатором геополітичної напруги та створює передумови для ескалації конфліктів [4]. Д. Череватський встановлює зв'язок між рівнем енергоспоживання та якістю життя, акцентуючи на міждержавних диспропорціях, які в умовах ресурсної нерівності можуть провокувати соціальну нестабільність і конфліктні взаємодії [5]. А. Мазаракі та Т. Мельник системно розкривають категорію енергетичної безпеки, підкреслюючи її тісний зв'язок із політичною стабільністю та здатністю держави контролювати внутрішні й зовнішні ризики насильства [6]. Т. О. Сливка, досліджуючи історичні аспекти енергетичних криз, демонструє, що структурні зрушення в економіці під впливом ресурсних шоків супроводжуються трансформацією соціально-економічних відносин і можуть загострювати конфліктність [7].

Вагомий внесок у розкриття глобальних закономірностей ресурсної залежності здійснено в англomовних дослідженнях. М. Б. Анаборі (M. B. Anabori) та співавтори доводять, що волатильність цін на нафту суттєво впливає на економічне зростання країн Африки на південь від Сахари, створюючи макроекономічну нестабільність, яка підвищує ризики політичних конфліктів і насильства [8]. Х. У. Р. Хан (H. U. R. Khan) та співавтори, аналізуючи екологічні та безпекові виклики, пов'язані з викидами, підкреслюють взаємозв'язок між енергетичною політикою, станом довкілля та соціальною напругою [9]. Х. А. Акер (H. A. Aker) та Е. Акалплер (E. Akalpler)

обґрунтовують, що залежність від нафтових доходів у провідних країнах-експортерах спричиняє деформацію інституційного розвитку та посилює авторитарні тенденції, що безпосередньо впливає на конфігурацію насильства [10]. Р. А. Асеведо (R. A. Acevedo) та М. Лорка-Сусіно (M. Lorca-Susino) доводять, що нафтову залежність Європейського Союзу слід розглядати як загрозу економічній автономії та дипломатичній свободі, що опосередковано впливає на характер міжнародних конфліктів [11]. А. Магх'єрех (A. Maghyereh) та Х. Абдох (H. Abdoh) аналізують вплив екстремальних цінових шоків на енергетичні ринки, демонструючи, що різкі коливання можуть провокувати фінансову нестабільність і підсилювати конфліктні процеси [12]. Л. Гуан (L. Guan) та співавтори встановлюють, що волатильність цін на природні ресурси негативно впливає на економічне зростання ресурсозалежних економік, формуючи передумови для соціально-політичної дестабілізації [13]. С. Чен (X. Chen) та співавтори досліджують причинно-наслідкові зв'язки між споживанням нафти, економічним зростанням і викидами, підкреслюючи, що енергетична залежність поглиблює структурні дисбаланси розвитку [14]. К. Х. Ванг (K. H. Wang) та співавтори доводять, що залежність від імпорту нафти та рівень викидів CO₂ впливають на військові витрати, що свідчить про прямий зв'язок між енергетичною залежністю та мілітаризацією держав [15].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на наявність значного масиву досліджень, проблема взаємозв'язку ресурсної залежності та конфігурацій насильства залишається недостатньо концептуалізованою. Існуючі підходи переважно зосереджуються на окремих аспектах – макроекономічних ефектах ренти або інституційних викривленнях – що не дозволяє цілісно пояснити механізми трансформації примусу в умовах недемократичних режимів. Недостатньо розкритою є також залежність типів насильства від рівня енергетичної концентрації, структури еліт та специфіки інституційної організації влади.

Водночас практичні аспекти дослідження ускладнюються обмеженістю достовірних даних, латентним характером значної частини насильницьких практик та низькою ефективністю інструментів зовнішнього впливу на фінансово автономні режими. Це зумовлює потребу у поглибленні наукового аналізу з акцентом на системному поєднанні ресурсного, інституційного та безпекового вимірів, що дозволяє уточнити природу сучасних конфігурацій насильства та підвищити обґрунтованість підходів до їх регулювання.

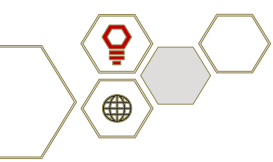
Формулювання цілей статті (постановка завдання)

Мета статті полягає у комплексному дослідженні впливу нафтової та газової залежності на формування та трансформацію конфігурацій насильства у державах із низьким рівнем демократизації.

Завдання статті:

1. Узагальнити підходи та механізми впливу ресурсної залежності на політичні режими і практики насильства.
2. Визначити взаємозв'язок між рівнем енергетичної залежності, інституційною структурою влади та конфігураціями примусу.
3. Виявити проблеми та обґрунтувати напрями мінімізації ризиків насильства й підвищення ефективності політик управління.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ресурсна залежність у сучасних політологічних дослідженнях розглядається як чинник, що істотно впливає на функціонування політичних режимів і характер застосування насильства. У державах, де домінують доходи від експорту нафти і газу, формується специфічна модель влади – із обмеженою фіскальною взаємодією з населенням, високою концентрацією фінансових ресурсів у руках правлячих еліт і розширеними можливостями фінансування силових інституцій. За таких умов трансформується логіка використання насильства – воно набуває не лише реактивного, а й превентивного та інструментального характеру, інтегруючись у механізми політичного контролю, перерозподілу ресурсів і підтримання стабільності режиму. Водночас спостерігається варіативність

форм насильства – від відкритих репресій до латентних практик тиску, що ускладнює їх ідентифікацію в межах традиційних аналітичних підходів (табл. 1).

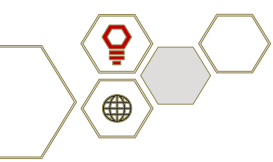
Таблиця 1

Підходи до аналізу впливу ресурсної залежності на політичні режими та практики насильства

Підхід	Змістовна характеристика	Аналітичний фокус	Практичні прояви насильства
Рентно-політичний	Домінування ресурсної ренти у формуванні державних доходів	Фіскальна автономія влади – зниження підзвітності	Централізовані репресії, посилення ролі силових структур
Елітно-конкурентний	Конкуренція за контроль над ресурсними потоками	Внутрішньоелітні конфлікти – перерозподіл ренти	Фрагментоване насильство, силові протистояння
Інституційно-асиметричний	Деформація формальних інститутів під впливом ресурсних доходів	Дисбаланс формальних і неформальних правил	Селективне правозастосування, вибіркові репресії
Безпеково-режимний	Використання ресурсів для зміцнення апарату безпеки	Пріоритет стабільності режиму – контроль над опозицією	Інституціоналізоване насильство, системні обмеження прав
Гібридно-адаптивний	Поєднання економічних, політичних і силових механізмів управління	Гнучкість режиму – інтеграція формальних і неформальних інструментів	Латентні форми насильства, мережевий контроль

Джерело: сформовано автором на основі [1, с. 21; 5, с. 150; 6, с. 10; 10; 11, р. 995; 13].

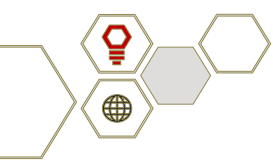
За подібного рівня ресурсної забезпеченості держави демонструють різні траєкторії використання насильства. У рентно-політичних системах, зокрема в окремих державах Перської затоки, значні нафтові доходи дозволяють поєднувати розширені соціальні трансфери з жорстким контролем політичної сфери – що знижує потребу у відкритому насильстві, але не усуває інституційної залежності від латентних механізмів примусу [13]. Натомість в умовах елітної фрагментації, як це спостерігається у Нігерії чи

Лівії, доступ до ресурсних потоків стає ключовим об'єктом боротьби – що трансформує насильство у децентралізований інструмент міжгрупової конкуренції, включаючи діяльність парамілітарних структур і локальні збройні конфлікти [1, с. 21].

Інституційно-асиметричний підхід дозволяє інтерпретувати ситуації, коли формальні інститути співіснують із практиками вибіркового правозастосування – як, наприклад, у Венесуелі, де ресурсна рента використовується для підтримання політичної лояльності, одночасно забезпечуючи можливість селективного тиску на опозицію. Безпеково-режимна модель особливо виразна у державах, що спрямовують значні енергетичні доходи на фінансування силових структур – це створює умови для інституціоналізації насильства як інструменту довгострокового утримання влади, що чітко простежується у практиках Росії в контексті війни проти України [1, с. 21]. Водночас у сучасних умовах дедалі більшого поширення набувають гібридно-адаптивні конфігурації, у межах яких економічні стимули, інформаційний вплив і селективний примус інтегруються у єдину систему управління – що дозволяє режимам мінімізувати витрати відкритого насильства, зберігаючи при цьому високий рівень контролю над політичними процесами. Саме така багаторівнева взаємодія механізмів примусу свідчить про необхідність переходу від лінійних пояснювальних моделей до комплексного аналізу, що враховує одночасну дію ресурсних, інституційних і безпекових факторів.

Нафтова та газова рента в недемократичних системах впливає не лише на ресурсне забезпечення держави, а передусім на спосіб організації влади, характер взаємодії між політичним центром і елітами та моделі використання примусу. За умов високої концентрації рентних надходжень інституційна структура держави набуває виразної вертикалізації – посилюється виконавча ланка, звужується автономія контролюючих інститутів, а силові органи інтегруються у механізм політичного утримання режиму. У такому

середовищі примус застосовується не ситуативно, а як постійний інструмент регулювання доступу до ресурсів, стримування опозиції та підтримання лояльності ключових груп (табл. 2).

Таблиця 2

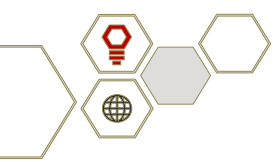
Ключові механізми впливу нафтової та газової ренти на інституційні структури влади і застосування примусу

Механізм	Інституційна трансформація	Реалізація примусу
Концентрація ренти у виконавчій владі	Посилення вертикалі влади, звуження контролюючих інститутів	Централізовані репресивні практики
Рентний патронаж	Формування залежних елітних мереж	Селективний тиск на нелояльних акторів
Фінансування силових структур	Інституціоналізація силового компоненту влади	Системне застосування насильства
Ослаблення податкової залежності	Зниження підзвітності перед суспільством	Превентивне придушення протестів
Монополізація ресурсного сектору	Злиття політичної та економічної влади	Використання примусу для усунення конкурентів

Джерело: сформовано автором на основі [2, с. 100; 6, с. 12; 8; 10; 15].

У практичному вимірі зазначені механізми формують різні моделі застосування насильства залежно від конфігурації влади та рівня інституційної централізації. У державах Перської затоки концентрація ресурсних доходів поєднується з політикою масштабного соціального перерозподілу – що дозволяє мінімізувати відкриті форми насильства, заміщуючи їх системами превентивного контролю та інституційно закріпленими обмеженнями політичної активності [15]. Водночас у країнах із фрагментованими елітними структурами, як-от Нігерія, рентний патронаж не забезпечує стабільності – він трансформується у конкуренцію за доступ до ресурсів, що супроводжується локалізованими конфліктами, діяльністю озброєних груп у нафтовидобувних регіонах і децентралізованими формами насильства [10].

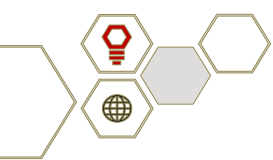
Особливу роль відіграє інституціоналізація силового компоненту, коли ресурсні доходи системно спрямовуються на посилення апарату примусу. У

цьому контексті Росія як держава-агресор використовує енергетичну ренту для підтримання масштабної системи внутрішнього контролю та репресій, що поєднується із зовнішнім насильством у формі її війни проти України. Це створює додатковий вимір проблеми для України – як держави, що протистоїть ресурсно забезпеченому агресору, змушена одночасно адаптувати власні інститути безпеки та зберігати демократичні засади функціонування влади. Український досвід демонструє альтернативну модель – коли навіть за умов воєнного стану зберігається інституційна підзвітність, а застосування примусу має нормативно обмежений і легітимований характер, що відрізняє його від практик ресурсно-залежних авторитарних режимів [2, с. 100].

Отже, нафтово-газова рента виступає не лише економічною основою функціонування держави, а й чинником, що визначає варіативність і інтенсивність насильства. Її інституційне вбудування зумовлює перехід від епізодичних до системних форм примусу – від відкритих репресій до латентних механізмів контролю, що мають стратегічний характер і спрямовані на довгострокове утримання влади. Водночас приклад України підкреслює, що навіть в умовах зовнішньої агресії можливе збереження інституційної легітимності застосування сили – що є принципово важливим для розмежування демократичних і недемократичних моделей політичного управління.

Взаємозв'язок між рівнем енергетичної залежності та конфігураціями насильства проявляється через зміну структури стимулів для влади і характеру взаємодії з ключовими політичними акторами. Зі зростанням частки нафтово-газових доходів у державних фінансах зменшується залежність режиму від суспільної підтримки, водночас посилюється залежність від контролю над ресурсними потоками, що трансформує способи підтримання політичної стабільності. Це зумовлює перехід від уніфікованих форм примусу до диференційованих конфігурацій насильства, які варіюються залежно від рівня

рентної концентрації, структури еліт та інтенсивності зовнішніх і внутрішніх викликів (табл. 3).

Таблиця 3

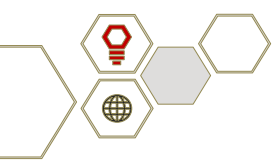
Взаємозв'язок рівня енергетичної залежності та конфігурацій
наси́льства

Рівень енергетичної залежності	Характер політичного контролю	Домінуюча конфігурація наси́льства
Низький	Залежність від податкових надходжень і соціальної підтримки	Обмежене, інституційно регульоване застосування примусу
Середній	Поєднання рентних і податкових джерел, баланс інтересів	Селективне насильство щодо окремих політичних акторів
Високий	Автономія влади від суспільства, концентрація ресурсів	Централізоване та системне застосування примусу
Дуже високий	Монополія на ресурсні потоки, персоналізація влади	Латентні та гібридні форми насильства у поєднанні з відкритими репресіями

Джерело: сформовано автором на основі [4; 5, с. 152; 6, с. 15; 10; 11, р. 998; 15].

Так, у державах із середнім рівнем енергетичної залежності, де поєднуються рентні та податкові джерела, спостерігається тенденція до вибіркового застосування примусу – насильство спрямовується на вузькі групи політичних опонентів або локальні осередки протесту, що дозволяє мінімізувати загальнонаціональну дестабілізацію. Така логіка простежується, наприклад, у Казахстані, де під час кризових подій примус використовується адресно, але достатньо інтенсивно для швидкого відновлення контролю [4].

За високого рівня енергетичної залежності, коли рентні доходи формують основу державного бюджету, насильство набуває більш системного характеру – воно інтегрується у повсякденні практики управління і підтримується розгалуженою інституційною інфраструктурою. У таких умовах влада здатна одночасно застосовувати як відкриті репресивні заходи, так і латентні форми контролю, що чітко проявляється у Венесуелі, де

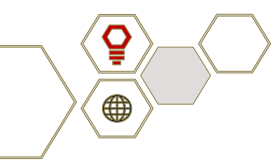

економічна криза поєднується із посиленням силового тиску на опозицію та суспільство. У випадку дуже високої залежності від ресурсів, коли відбувається майже повна монополізація рентних потоків, формується гібридна модель насильства – поєднання демонстративних репресій із прихованими механізмами впливу, включаючи економічне обмеження, інформаційний контроль і адміністративні бар'єри [11, р. 998].

Окремо слід враховувати вплив зовнішньополітичного фактору. Росія як держава-агресор демонструє, що значні енергетичні ресурси можуть бути трансформовані не лише у внутрішній інструмент контролю, а й у ресурсну основу масштабного зовнішнього насильства – війни проти України, що супроводжується мобілізацією внутрішніх репресивних практик для забезпечення стабільності режиму [6, с. 15]. Це підтверджує, що рівень енергетичної залежності визначає не тільки інтенсивність насильства, а й його спрямованість – внутрішню або зовнішню.

Отже, практичний аналіз свідчить, що конфігурації насильства не є статичними – вони змінюються залежно від коливань ресурсних доходів, структури політичних інститутів і характеру елітної взаємодії. Це дозволяє розглядати енергетичну залежність як змінну, що формує не лише рівень, а й тип насильства – від селективного і контрольованого до системного і гібридного, із потенціалом виходу за межі внутрішньої політики.

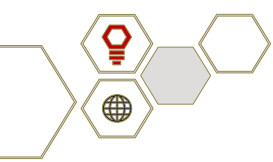
Дослідження і регулювання насильства в умовах ресурсно-залежних недемократичних режимів ускладнюється низкою взаємопов'язаних проблем, що обмежують як аналітичну точність, так і практичну ефективність впливу. Передусім відсутня узгоджена операціоналізація насильства – латентні, економічні та інституційні форми примусу залишаються частково невимірюваними, що ускладнює їх порівняння та кількісну оцінку. Обмеженість і викривленість даних, зумовлена закритістю режимів і політизацією статистики, посилює проблему емпіричної верифікації. Водночас складність причинно-наслідкових зв'язків між ресурсною

залежністю і насильством не дозволяє застосовувати спрощені пояснювальні моделі, оскільки ці процеси опосередковуються інституційною структурою, елітною взаємодією та зовнішніми впливами [11, р. 998].

У практичному вимірі ключовим викликом є обмежена дієвість інструментів впливу на фінансово автономні режими – ресурсна рента знижує їх чутливість до зовнішнього тиску і стимулює адаптаційні стратегії. Проблемним залишається контроль за силовими структурами, які набувають автономії і здатності до системного застосування примусу, а також питання легітимації насильства через риторику стабільності чи безпеки. Додаткову складність становить прогнозування – коливання енергетичних ринків прямо впливають на інтенсивність насильства, але ці зміни мають нелінійний характер. У контексті війни Росії проти України це підкреслює ще одну проблему – трансформацію ресурсної ренти у інструмент не лише внутрішнього контролю, а й зовнішнього насильства, що потребує поєднання наукового аналізу з прикладними безпековими рішеннями [5, с. 152].

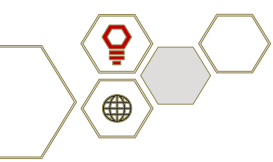
Мінімізація ризиків ескалації насильства у ресурсно-залежних недемократичних державах потребує поєднання інституційних, економічних і безпекових рішень, спрямованих на зниження монополії влади над рентними потоками та обмеження можливостей їх використання як інструменту примусу. Практично доцільним є посилення прозорості управління доходами від нафти і газу, запровадження дієвих механізмів фінансового контролю, звуження автономії силових структур і розмежування їх безпекових та політичних функцій. Важливого значення набуває розвиток інститутів цивільного нагляду, антикорупційних запобіжників і процедур публічної звітності у стратегічних ресурсних секторах, оскільки саме закритість розподілу ренти створює підґрунтя для селективного насильства та патронажного управління. Одночасно необхідним є розширення міжнародних механізмів моніторингу, санкційного стримування та превентивного реагування на випадки використання енергетичних доходів для внутрішніх

репресій або зовнішньої агресії. Для держав, що межують із такими режимами або зазнають їхнього тиску, зокрема для України, пріоритетного значення набувають зміцнення енергетичної стійкості, зменшення залежності від авторитарних постачальників ресурсів і поєднання безпекової політики з довгостроковою підтримкою демократичних інститутів.

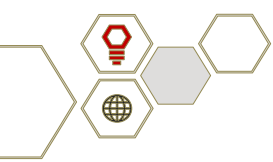
Висновки. Установлено, що нафтово-газова залежність визначає трансформацію політичних режимів і зумовлює перехід до системного використання примусу як інструменту управління. Зростання рентних доходів супроводжується посиленням централізації влади, зниженням підзвітності та варіативністю форм насильства – від відкритих репресій до латентних і гібридних механізмів контролю. Виявлено, що конфігурації насильства залежать від рівня енергетичної залежності, структури еліт та інституційної організації влади, а ресурсна база може забезпечувати не лише внутрішню стабілізацію, а й потенціал зовнішнього насильства.

Ключовими проблемами залишаються відсутність уніфікованих підходів до вимірювання насильства, обмеженість емпіричних даних, складність встановлення причинно-наслідкових зв'язків і низька ефективність зовнішніх механізмів впливу на фінансово автономні режими. Практичні рекомендації зводяться до підвищення прозорості управління ресурсами, обмеження монополії на ренту, посилення цивільного контролю за силовими структурами та розвитку міжнародних інструментів стримування. Для України це доповнюється необхідністю зміцнення енергетичної стійкості та інституційної спроможності в умовах російської агресії. Перспективи подальших досліджень пов'язані з розробленням методик оцінювання латентних форм насильства та аналізом впливу глобальних енергетичних трансформацій на політичні режими.

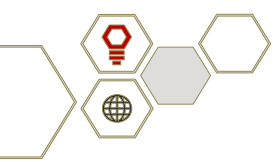

Список використаних джерел

1. Тимчишин А. М. Використання криміналістичних даних для розробки стратегій протидії війсьній агресії в секторі енергетичної безпеки. *Національна безпека: загрози та виклики*: матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, 1 квітня – 12 травня 2024 року. Львів – Торунь: Liha-Pres, 2024. С. 21. URL: https://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/22907/1/%D0%90dvanced_training_UzhNU.pdf#page=21 (дата звернення: 24.02.2026).
2. Баула О. В., Ружевич Д. І. Передумови інноваційного розвитку нафтогазової галузі України в умовах трансформації економіки. *Актуальні питання економіки*. 2024. Вип. 8, № 278. С. 95–106. DOI: <https://doi.org/10.32752/1993-6788-2024-1-278-95-106>.
3. Каплін М., Білан Т., Макаров В., Перов М. Математична модель прогнозування видобутку вуглеводнів на основі часових залежностей періодів розробки родовищ нафти й природного газу. *Системні дослідження в енергетиці*. 2022. Вип. 1, № 70. С. 29–37. DOI: <https://doi.org/10.15407/srenergy2022.01.029>.
4. Турецький Р. Вплив української кризи на нафтогазовий ринок Європи. *Економіка та суспільство*. 2024. № 68. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-68-156>.
5. Череватський Д. Залежність якості життя від енергоспоживання: міждержавні варіації. *Демографія та соціальна економіка*. 2021. Вип. 45, № 3. С. 144–157. DOI: <https://doi.org/10.15407/dse2020.03.144>.
6. Мазаракі А., Мельник Т. Енергетична безпека країни. *Ius Modernum*. 2024. Вип. 133, № 2. С. 4–29. DOI: [https://doi.org/10.31617/3.2024\(133\)01](https://doi.org/10.31617/3.2024(133)01).
7. Сливка Т. О. Світова енергетична криза та структурні зрушення господарства України (1960–80-і роки). *Історія народного господарства та економічної думки України*. 2020. № 53. С. 305–323. DOI: <https://doi.org/10.15407/ingedu2020.53.305>.

8. Anabori M. B., Okeke I. C., Ukpemeku A. P. Impact of oil price volatility on economic growth in Sub-Saharan African countries. *European Journal of Economic and Financial Research*. 2024. Vol. 8, № 6. DOI: <https://doi.org/10.46827/ejefr.v8i6.1861>.
9. Khan H. U. R., Abbas S., Anser M. K., Nassani A. A., Haffar M., Zaman K. Security challenges and air quality management in India: emissions inventory and forecasting estimates. *Atmosphere*. 2021. Vol. 12, № 12. Article 1644. DOI: <https://doi.org/10.3390/atmos12121644>.
10. Aker H. A., Akalpler E. The Global Impact of Oil Revenue Dependency: Analysis of Key Indicators from Leading Energy-Producing Countries. *Energies*. 2025. Vol. 18, № 22. Article 6057. DOI: <https://doi.org/10.3390/en18226057>.
11. Acevedo R. A., Lorca-Susino M. The European Union oil dependency: a threat to economic growth and diplomatic freedom. *International Journal of Energy Sector Management*. 2021. Vol. 15, № 5. P. 987–1006. DOI: <https://doi.org/10.1108/IJESM-10-2020-0010>.
12. Maghyreh A., Abdoh H. The impact of extreme structural oil-price shocks on clean energy and oil stocks. *Energy*. 2021. Vol. 225. Article 120209. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.energy.2021.120209>.
13. Guan L., Zhang W. W., Ahmad F., Naqvi B. The volatility of natural resource prices and its impact on the economic growth for natural resource-dependent economies: a comparison of oil and gold dependent economies. *Resources Policy*. 2021. Vol. 72. Article 102125. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.resourpol.2021.102125>.
14. Chen X., Rahaman M. A., Murshed M., Mahmood H., Hossain M. A. Causality analysis of the impacts of petroleum use, economic growth, and technological innovation on carbon emissions in Bangladesh. *Energy*. 2023. Vol. 267. Article 126565. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.energy.2022.126565>.

15. Wang K. H., Su C. W., Lobonț O. R., Umar M. Whether crude oil dependence and CO₂ emissions influence military expenditure in net oil importing countries? *Energy Policy*. 2021. Vol. 153. Article 112281. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.enpol.2021.112281>.